

Ağıtlar, en çok yedi, sekiz ve on birli hece vezni ile söylenmekte, kafiye yapıları değişebilmekte ve kafiyesiz olanlarına da rastlanmaktadır. Saz şairlerinin aruzla söyledikleri örnekler de mevcuttur.

Türk Müsikisinde Ağıt. Ağıtlar edebî yapı ve ezgileriyle birlikte bir bütünlük arzederler ve ağıtçıların törenlerdeki vücut hareketleri de anlamlarını tamamlayar. Ağıtların ezgileri, gerçekte söyleyenin hâfızasında eskiden kalan bir nevi "melodi kalıpları"dır. Ağıt yakma deyimi ise "yas töreni sırasında ağıtı yakanın, hâfızasında yer etmiş bulunan mahallî melodi kalıplarına söz döşemesi" olarak tanımlanabilir. Bu sebeple ezgi kalıpları hem bölgenin ritim, melodi, diyalekt, tavır ve üslûp özelliklerini yansıtır, hem de söyleyenin şahsî üslûbunu taşır. Genellikle ağıtların söz ve ezgi cümleleri içinde "ah", "of", "aman", "anacığım", "kuzum", "babamın oğlu" gibi anlamlı ve anlamsız terennümler de bulunur.

Tamamen serbest ağızla ve serbest bir ritimle söylenen ağıtlar, Türk halk müziğinin "uzun hava" formu içinde telakki edilmektedir. Bu çeşit ağıtlar oldukça fazladır ve âdetâ ritimli bir ezgi gibi belli durak yerlerine sahiptir. Tiz seslerden başlayarak çoğunlukla inici bir melodik seyir takip eden ağıtların ses genişliği genel olarak bir oktav kadardır; ancak bundan daha dar ve daha geniş ses sahali olanları da bulunur. Serbest ritimli ağıtların son bölümlerinde karar sesine olan süratli melodik düşmeler, ağıtların ortak özelliklerindendir. Ağıtlar, uzun hava tarzında ve tamamen serbest ritimde oldukları gibi, kırık hava tarzında ve düzenli bir ritimde de olabilirler. Ana usul, birleşik usul ve karma usulde örnekler çoktur. Bunların dışında, serbest başlayıp sonradan usule giren, saz bölümleri belli bir usulde, söz bölümleri ise serbest ritimli ağıt örnekleri de bulunmaktadır. Türk halk müzikisinin zengin çeşitleri arasında ölüm olaylarının sözsüz olarak yalnız saz ile tasvir edildiği bazı örnekler de yer almaktadır.

Derlenmiş olan türkülerin bir kısmı konu itibarıyla ağıttır. Bu durum, ağıtların zamanla türkû haline dönüştüğünü göstermektedir. Kıtaları arasında başka halk şairlerinin şiirlerinden, daha eski ağıtlardan ve meşhur türkülerden parçalar bulunan ağıt örnekleri de dikkat çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Çankırılı Ahmet Talat, *Halk Şiiri Şekil ve Nevileri*, İstanbul 1928, s. 137; *Derleme Sözlüğü*, Ankara 1963, I, 93; *Tarama Sözlüğü*, Ankara 1971, V, 3245; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Ankara 1977, s. 283; Arman Artun, *Tekirdağ Folklor Araştırması*, İstanbul 1978, s. 86-87; Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 1981, s. 287-288; Ahmet Şükrü Esen, *Anadolu Ağıtları* (haz. Pertev Nâilî Boratav—Remy Dor), Ankara 1982; Raci Damacı, "Azeri Türklerinde: Niyet ve Fal ile Ölüm ve Ağıt", *TFA*, II/32 (1952), s. 509; M. F. Kırzioğlu, "1205 (1791) Anapa Ağıtı", a.e., sy. 87 (1956), s. 1384; Cahit Öztelli, "Başa Toprak Savurmak ve Yas-Ölü Gelenekleri", a.e., sy. 116 (1959), s. 1860; Mehmet Hilmi Gür, "Eğin'de Yas Çağırarak", a.e., sy. 271 (1972), s. 6215; Mehmet Karaduman, "Kadırlı ve Erzincin'de Kına Gecesinde Ağıtlar", a.e., sy. 283 (1973), s. 6548; Efdal Sevinçli, "Ağıt Geleneği-Ölü Deşetleri", a.e., sy. 338 (1977), s. 8090; Pertev Nâilî Boratav, "Türk Ağıtlarının İşlevleri, Konuları ve Biçimleri", *Sinan Yıllığı*, İstanbul 1973, s. 240-243; Kurt Reinhard, "Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri", *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri (Bildiriler)*, Ankara 1974, s. 192-215; M. Sabri Koz, "Elbistan ve Adana Yöresinde Ağıtlar", *Boğaziçi Üniversitesi Halk Bilimi Yıllığı*, İstanbul 1975, s. 59; Mehmet Kalkanoğlu, "Şarkışla'da Değişikler ve Ağıtçılar", *Sivas Folkloru*, Temmuz 1975, s. 30; Necmi Yaşar, "Kuzey Çukurova Kozan Yöresi Ağıtları", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi (Bildiriler)*, Ankara 1982, II, 469; Şadi Cındık, "Ağıt'ın Folklor Dışı İşlevleri", *Halay*, sy. 30 (1983), s. 17-18; Hülya Ekici, "Şereflikoçhisar Yöresinde Yas Geleneği ve Ağıtları", *Türk Halk Müziği ve Oyunları*, Ankara 1983, s. 8; Tahir Kutsi Makal, "Anadolu'da Ağıtçı Kadınlar", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi (Bildiriler)*, Ankara 1986, II, 245; Musa Seyirci, "Afyonkarahisar Ağıtları", *I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir 1987, s. 297; Süleyman Şenel, "Cide'de Gelin Savu (Sagu)su", *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, sy. 1 (1988), s. 63; *THM Nota Yayınları*, İstanbul, TRT Müzik Dairesi, nr. 20, 32, 503, 772, 774, 791-792, 903, 1415, 1756, 1852, 2154, 2982.

SÜLEYMAN ŞENEL

AĞLAMA

(Bükâ اَبْكَا).

Hayatın her döneminde insanların tepkilerini göstermede özel bir yeri olan ağlamanın dinî hayatta da önemi vardır. Rivayete göre Hz. Âdem cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirilince, işlediği günaha o kadar çok ağlamıştı ki bütün melekler ona acımışlardı. Sonunda bu kadar çok ağlaması affedilmesini sağlamıştı (bk. Ahmed b. Hanbel, s. 61). Kur'an-ı Kerim, Hz. Ya'küb'un sevgili oğlu Yûsuf'un hasretiyle çok ağlamasından dolayı gözlerine perde indiğini

haber vermektedir (bk. Yûsuf 12/84). Hz. Dâvûd'un da günlerce ağladığı nakledilir (bk. Ahmed b. Hanbel, s. 61). Diğer peygamberlerin de ağladıklarına dair rivayetler vardır. Bütün semavî dinlerde aşırı derecede gülmek hoş karşılanmamıştır. Nitekim Kur'an'da az gülmeyi, çok ağlamayı tavsiye eder (bk. et-Tevbe 9/82). Ağlayarak yere kapananları öven ve bu hareketin saygı duygusunu artırdığını ifade eden Kur'an-ı Kerim, bu suretle ince ve hassas kalbi över (bk. el-İsrâ 17/109); kaba ve duygusuz kalbi taşa benzeterek yerer (bk. el-Bakara 2/74; Âl-i İmrân 3/159; el-Hac 22/35; el-Hadid 57/16). Hz. Peygamber, "Benim bildiğimi siz bilseydiniz az güler çok ağlardınız" (Buhârî, "Küsûf", 2; Müslim, "Küsûf", 1) buyurmuştur.

Ağlamanın sebebi Allah korkusu ve sevgisi, cehennem, kıyamet ve ölüm endişesi, cennet nimetleri olduğu gibi, dünya ile ilgili üzüntü ve acılar da olabilir. Nitekim Hz. Ya'küb oğlu Yûsuf için ağladığı gibi Hz. Peygamber de oğlu İbrâhim'i can çekişirken kucaklayarak öpmüş, koklamış ve onun için göz yaşı dökmüş, bunu gören çevresindeki sahâbiler de ağlamışlardı (bk. Buhârî, "Cenâ'iz", 44; Müslim, "Fezâ'il", 62). Yine Hz. Peygamber annesinin kabrini ziyaret sırasında ağlamış (bk. Nesâî, "Cenâ'iz", 101), ölen bir torunu için de göz yaşı dökmüş (bk. Buhârî, "Cenâ'iz", 33; Müslim, "Cenâ'iz", 12), korma halinde bulunan Sa'd b. Ubeyde'yi ziyaret ettiğinde gözleri yaşarmış ve orada bulunanlar da ağlamışlardı (bk. Buhârî, "Cenâ'iz", 54; Müslim, "Cenâ'iz", 12). Ayrıca Osman b. Maz'un'un naaşını yaşlı gözlerle öpmüştü (bk. Tirmizî, "Cenâ'iz", 14).

İslâm'da bedenî, ailevî, dünyevî felâket ve acılara ağlamayıp sabır ve tahammül göstermek tavsiye edilmekle birlikte, bu durumlarda taşkınlık yapmadan ağlamak yasaklanmamıştır. Buna karşılık nevha yani isyanı andıracak şekilde bağırıp çağırarak, saçını başını yolarak ağlama kesin olarak haram kılınmıştır. Kalben üzülmek ve göz yaşı dökmekte ise dinen mahzur yoktur. Nitekim Hz. Peygamber, oğlu İbrâhim'in ölümüne ağladığı için kendisine hayretini ifade eden bir sahâbiye, "Kalbimizde acı, gözümüzde yaş var; ama dilimiz Allah'ın rızasına aykırı bir söz söylemez" buyurmuşlardı (Buhârî, "Cenâ'iz", 43; Müslim, "Fezâ'il", 62).

İslâm'da dinî his ve heyecanla ağlamak tavsiye edilmiş ve bu tür ağlamalar karşılığında büyük sevap vaad edilmiştir. Meselâ kimsenin bulunmadığı bir yerde Allah'ı zikredip ağlayan müminin âhirette Allah'ın özel lutfuna nâil olacağı (bk. Buhârî, "Rekâ'îk", 24; Müslim, "Zekât", 91), Allah korkusundan ağlayan kişinin cehennemden âzat edileceği (bk. Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-cihâd", 8, 12; Nesâî, "Cihâd", 8), Allah'ın, kalbi hüznü ve gözü yaşlı olanlara azap etmeyeceği (bk. Buhârî, "Cenâ'iz", 45; Müslim, "Cenâ'iz", 12), Allah korkusundan ağlayan, harama bakmayan ve askerde nöbet tutan kimselere cehennem ateşinin haram olduğu (bk. Dârimî, "Cihâd", 15; Nesâî, "Cihâd", 11) hadislerde belirtilmiştir. Hz. Peygamber, "Kur'an hüznle nâzil oldu" buyurarak onu okurken veya dinlerken yerine göre hüznlenmeyi ve ağlamayı tavsiye etmiştir (bk. İbn Mâce, "İkâme", 176). Nitekim kendisi de İbn Mes'ûd Nisâ sûresinin 41. âyetini okurken dolu dolu göz yaşları dökmüştü (bk. Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 35; Müslim, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 247-248). Kur'an-ı Kerim'de de Allah'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secde edenler övülmüştür (bk. Meryem 19/58). Hz. Ömer, kız kardeşi Fâtıma'nın evinde dinlediği âyetlerin tesirinde kalarak ağlamış ve müslüman olmuştu (bk. İbn Hişâm, I, 230). Hz. Ebû Bekir'in de yufka yürekli olduğu, Sevr mağarasında ağladığı, Hz. Peygamber'in vefat edeceğini sezince göz yaşları döktüğü bilinmektedir (bk. Buhârî, "Fezâ'ilü'l-aşhâbi'n-Nebi", 2; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 2). Hz. Peygamber, kendisine kurtuluşun yolunu soran Ukbe b. Âmir'e, işlediği günahlardan dolayı ağlamasını tavsiye etmişti (bk. Tirmizî, "Züh'd", 60). Tebü'k seferine katılmayan Kâ'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî' ve Hilâl b. Ümeyye kusurlarını affettirmek için hüngür hüngür ağlamışlardı (bk. İbn Hişâm, IV, 945).

İçinden gelerek ağlayamayanlara ağlar bir tavır takınmaları tavsiye edilmiştir (bk. İbn Mâce, "Züh'd", 6; Müslim, "Cihâd", 58). Bununla birlikte lüzumsuz, zamansız ve yersiz ağlamalar, riya sayılması ihtimali bulunan göz yaşları yasaklanmış ve bu türlü ağlamaların şeytandan kaynaklandığı bildirilmiştir (bk. Müs'ned, V, 235). Nevhanın ve ağırtıcılığın yasaklanmasının sebebi de bu tarz ağlamaların din ve dünya bakımından zararlı oluşudur. İslâm'ın bu konudaki görüşü, olur olmaz şeylere ağlamamak,

başkalarını kendine acındırmak için göz yaşları dökmemek, sabır ve tahammül ederek kendine hâkim olmak, yeri ve zamanı gelince de ağlayarak içini boşaltmak şeklinde özetlenebilir. Bu dinî temele bağlı olarak özellikle tasavvufta hüznü bir tavır içinde bulunma ve ağlamaya büyük önem verilmiş, hatta ilk zâhid ve mutasavvıflar arasında bazıları bu halleriyle meşhur olmuşlardır (ayrıca bk. AĞIT, BEKKÂİN).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah b. Mübarek, *Kitâbü'z-Züh'd* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Haydarâbâd 1386 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), s. 40; İbn Hişâm, *es-Sîre*, Kahire 1963, I, 224, 230; IV, 945; Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Züh'd*, Beyrut 1983, s. 61; *Müsned*, V, 235; Dârimî, "Cihâd", 15; Buhârî, "Küsûf", 2, "Cenâ'iz", 33, 44, 45, 54, "Rekâ'îk", 24, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 35, "Fezâ'ilü'l-aşhâbi'n-Nebi", 2; Müslim, "Küsûf", 1, "Fezâ'il", 62, "Cenâ'iz", 12, "Zekât", 91, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 247-248, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 2, "Cihâd", 58; İbn Mâce, "İkâme", 176, "Züh'd", 6; Tirmizî, "Cenâ'iz", 14, "Fezâ'ilü'l-cihâd", 8, 12, "Züh'd", 60; Nesâî, "Cenâ'iz", 101, "Cihâd", 8, 11; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütübü'l-kulûb*, Kahire 1961, I, 477; Gazzâlî, *İhyâ*, Kahire 1938, I, 283, 292; IV, 160.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

AĞLAMA DUVARI

Yahudilerin Beit ha-Mikdaş (Beytülmakdis) dedikleri mâbedin günümüze kalan ve kutsal kabul edilen duvar.

Bu duvarın ait olduğu Süleyman Mâbedi'nin (Beit ha-Mikdaş) inşasına ilk defa Hz. Süleyman tarafından saltanatının dördüncü yılında başlanmış ve yedi yıl altı ayda (yaklaşık m.ö. 967 veya 953) tamamlanmıştır (bk. I. Krallar, 6/1, 38). Bâbîlîler'in Kudüs'ü işgali sırasında (m.ö. 587 veya 586) yağmalanan ve yakılan mâbed, milâttan önce 537-515 yılları arasında yeniden yapılmıştır. Bu ikinci yapıya Zorobabel Mâbedi de denilmektedir. Mâbed, Kral Hirodes'in (Hérode) milâttan önce 20 yılında başlattığı çalışma ile eski ölçülerini daha da genişletilerek yeniden yaptırılmışsa da milâttan sonra 70 yılında Kudüs'ün Romalılar tarafından kuşatılması sırasında tekrar yakılıp yıkılmıştır. Ağlama duvarı, Hirodes'in yaptırdığı mâbedin çevresini kuşatan duvarın bir kısmıdır ve Kudüs'ün doğu kesiminde, Kubbetüs-sahrâ'nın da bulunduğu Harem-i şerif'in batı tarafında Tyropean vadisinin kayalık tabanı üzerinde yer alır. Yahudile-

rin ha-Kotel ha-Ma'aravi (İng. Western Wall=batı duvarı) dedikleri bu duvar, Batı literatüründe Hristiyanlığın tesiriyle "ağlama duvarı" (İng. Wailing Wall; Fr. Mur des lamentations; Alm. Klage-mauer) olarak adlandırılmıştır.

Ağlama duvarı yaklaşık 485 m. uzunluğundadır. Toprak seviyesinin üstünde yirmi dört büyük taş sırası ile yer altında kalan on dokuz taş sırasından oluşur. Yüksekliği toprak seviyesinden itibaren 18 m. olup 6 metresi mâbed alanının seviyesini aşmaktadır. Taşlardan bazılarının uzunluğu 12, yüksekliği 1 m., ağırlığı ise 100 tondan fazladır (bk. *EUn.*, XX, 1439). Altı Gün Savaşı'na kadar (1967), çevresindeki yapılar sebebiyle sadece 30 metrelik kısmı ibadet için kullanılmaktaydı. Bugünkü haliyle duvarın en üstünde bulunan on bir sıra, İslâmî dönemden kalmadır. Geri kalan kısım ise Hz. Süleyman döneminden kalma olmayıp Hirodes dönemi mimari özelliklerini taşımaktadır (bk. Frederick C. Grant, *EAm.*, XXVIII, 263; W. F. Stinespring, *IDB*, IV, 554).

Milâttan sonra I. yüzyıldan itibaren yahudilerin bu duvara karşı saygı duydukları, önünde ibadet ettikleri bilinmektedir. Onlar, Kudüs'ün ve mâbedin yakılıp yıkılışını, esir olarak Romalılar tarafından başka ülkelere sürülüşlerini anmak, hâtıralarını tazeleyip kinlerini bilemek, mâbede yeniden kavuşup yahudi hâkimiyetini kurmak hayali içinde dua ve göz yaşları ile yasalarını sürdürmüşlerdir. Tevatır tefsirlerine göre bu duvar yıkılmayacak ve Rab mâbedin batı duvarını asla terketmeyecektir (bk. Midraş, Sayılar, 11/3). Bununla birlikte, ilk dönemlerde duvarın yanında herhangi bir ibadet yeri yapılmamış, hatta VII. asra kadar yahudilerin Kudüs'e girmeleri bile yasaklanmıştı. Müslümanların idaresindeki Kudüs'te, muhtemelen tapınak alanında veya batı duvarındaki bir kapının yanında yahudilerin bir sinagogları vardı ve bu sinagog, Kudüs'ün Haçlılar tarafından zapt edildiği zamana kadar (1099) ayakta kalmıştı. 1173 yılında Kudüs'e uğrayan Benjamin de Tudèle, bütün yahudilerin dua için ağlama duvarına geldiklerini nakleder (bk. *EUn.*, XX, 1439).

Osmanlılar'ın Kudüs'ü fethetmelerinden ve İspanya'dan kovulan yahudilerin Kudüs'e göçme veya burayı ziyaret etme imkânının doğmasından sonra, 1520'lere doğru, ağlama duvarı yahudiler için sürekli bir dua yeri haline gel-